

## THE DOUBLE INTUITION AND THE SELF-DEFINITION THROUGH PREVIOUSNESS

Dorin Ștefănescu, Prof., PhD, "Petru Maior" University of Tîrgu-Mureș

*Abstract: The paper discusses some of S. Mărculescu's and D. Alonso's remarks about the importance to define ourselves through a prospective approach to our contemporary reality: a before that comes from far, being our own unknown immemorial. The pre-comprehension may have the pre-vision of this inner brightness, as it opens the way towards the core of the poem, where the author's expressive (creative) intuition receives a response from the reader's impressive (receptive) intuition, as a sign of a double vocation, a poetical and a critical one. The work of art implies these two intuitions of the hermeneutical field where the two experiences meet one another in the presence of the language and of the image, in an original point of departure intuited before being seen.*

*Keywords: expressive intuition, impressive intuition, pre-comprehension, point of departure*

Poate intuiția să înainteze până dincolo de începutul care se dă rostirii? Să cuprindă cu înțelegerea ei fulgerătoare donația inaparentă a unui neînceput, semnul arătător al semnificabilului care se pre-dă? Într-un studiu despre Dámaso Alonso, Sorin Mărculescu își mărturisește fără înconjur adeziunea pentru ceea ce el numește definirea prin precursorat. Cităm întregul pasaj, elocvent prin fervoarea pledoariei: „Să ne mulțumim a ne defini doar starea de înaintare către ceva ca semn a ceva, să fim proiecția și previziunea noastră într-un înainte de ceva, într-un către ceva, să fim măcar fuga binecuvântată în plasa umbrei noastre mânate uneori atât de puternic de marea flacăra din spate, încât amenință să se desprindă de noi, să-și autonomizeze precursoratul, să ne scape de sub control, ridicându-se din praful umil prin care se târa și ne prevestea, împinsă de vântul solar ce ne arde umerii, ne umflă părul și ne împinge într-un înainte de noi și într-un înainte al nostru întru care oricum ne va preceda, ea, partea neștiută și umilă din noi, tăcerea noastră, umbra noastră, imponderabilă ca o suflare, neînsemnată ca o zdreanță de muselină lesne purtată de vântul luminii și după care, da, abia *după* care, *suntem* provizoratul definirii noastre prin precursorat. Și-atunci să ne fie destul că suntem *pre-*, că ne putem anticipa pe noi înșine și drumul către teritoriile necunoscute prin premergerea unui semn umbros de lumină”.<sup>1</sup> Se observă că starea prin care se definește precursoratul este una în mișcare, înaintarea către ceva care ne premerge; nu o întoarcere într-un trecut fantasmatic căci nerecuperabil, față de care suntem mereu *după*, nici înaintarea oarbă către ceva care încă nu este, spre viitorul unui *înainte* neanticipabil, ci un demers prospectiv prin care avem acces la o realitate ce ne este contemporană: un *înainte* care vine de departe, dar nu din spațiul nedefinibil al unei depărtări ori din adâncurile insondabile ale timpului. Este imemorialul pe care îl purtăm în noi, ca semn arătător al unui sălaș lăuntric, al părții neștiute din noi. Într-un fel suntem *după* ceea ce ne definește în miezul intimității noastre, dar nu suntem decât ca urmare a acestui semn care – abia el – ne anticipează, ne arată drumul către teritoriile necunoscute care sunt întotdeauna *înaintea* noastră. Un semn umbros de lumină, așadar, cel care străpunge întunericul și ne cheamă *prevestindu-ne*. Cum putem avea *previziunea* acestei străluciri dacă nu prin *intuiția* care ne deschide calea către miezul

<sup>1</sup> Dámaso Alonso: *Drum către sălașul interior*, în Sorin Mărculescu, *Semne de carte*, Ed. Cartea Românească, București, 1988, pp. 11-43 (pagini din care vom cita în continuare).

unui poem, acolo unde ne descoperim propria lumină? „Doar intuiția – spune Alonso –, doar săgețile şuiătoare trec peste ziduri şi ajung în sălaşul lăuntric. Acolo domneşte lumina”.<sup>2</sup> Înainte de a fi cucerit strategic, prin convocarea unui întreg arsenal al metodelor interpretative, poemul e închis în sine, cetate inexpugnabilă care nu se lasă deschisă decât de înţelegerea albă a intuiţiei. Intuiţia nu luminează interstiţiile poemului, mai degrabă sesizează locul unde ceva luminează, luminişul în jurul căruia se constituie poemul. A ne lăsa călăuziţi de „lumina unei intuiţii prelabile” înseamnă a ne asuma un „salt orb” în necunoscut, cu riscul de a-l face greşit, ignorând semnul previziunii. Adevărata intuiţie, cea fără greş, e „oarbă”, căci nu vede şi nu primeşte decât ceea ce i se dă, pre-vedere sau precomprehensiune a ceea ce semnifică luminând, iradiind dintr-un miez incandescent.<sup>3</sup> Nu e totuşi precomprehensiunea în înţelesul ei clasic de orizont proiectiv, de anticipare a desăvârşirii sau de aşteptare a sensului (raport cu adevărul sensului vizat). Intuiţia e „pre”-comprehensivă doar în virtutea absolutei sale gratuităţi, fără presupozitie, neanticipativă în sens intenţional, fără proiect sau expectanţă cu privire la ceea ce îi e dat să înţeleagă: datul original al semnificabilului întrupat imaginal.<sup>4</sup>

Interpretarea însăşi s-ar dovedi aproximativă, neînţelegătoare, dacă – prin recursul exclusiv la tehnicile de cercetare a operei poetice – ar restrânge tot mai mult „centrul fierbinte accesibil numai intuiţiei”. Pentru D. Alonso – subliniază S. Mărculescu – „intuiţia se dovedeşte a fi pur şi simplu o formă de cunoaştere globală, empatetică, nemijlocită, care presupune însă neapărat un vast fond apercceptiv şi de sensibilitate”, adică semnul infailibil al unei vocaţii, poetice sau critice. „Opera literară e privită ca punct central într-un flux care porneşte din « intuiţia expresivă » a creatorului şi se actualizează prin « intuiţia impresivă » a cititorului. Opera presupune aceste două intuiţii şi nu se desăvârşeşte fără punerea în legătură a acestor doi poli. S-ar putea spune chiar că opera nu începe să existe decât din clipa în care trezeşte intuiţia cititorului”. Intuiţia expresivă sau creativă şi intuiţia impresivă sau receptivă nu se disting decât în afara operei, căci ele sunt operante, fiecare în parte, în domeniul singularităţii ce le defineşte, ca doi versanţi care nu se întâlnesc, dar alcătuiesc laolaltă întregul unui munte. Opera este câmpul hermeneutic în care întâlnirea lor, niciodată absolută, este posibilă, ca o intrare împreună în experienţa de limbaj a fiinţei poemului. Doar la nivelul acestui limbaj, ceea ce ori cel care se prezintă semnifică în prezenţa imaginii; aici însă „semnificaţia sau expresia se desparte astfel de orice dat intuitiv, tocmai pentru că a semnifica nu înseamnă a da. Semnificaţia nu e o esenţă ideală sau o relaţie expusă intuiţiei intelectuale, precum senzaţia expusă ochiului”; de aceea discursul „este producţie de sens”, or „sensul nu intră într-o intuiţie”.<sup>5</sup> Pe de o parte, în cuvintele lui Alonso, intuiţia ne oferă accesul „către un

<sup>2</sup> Apud Sorin Mărculescu, *op. cit.*, p. 16.

<sup>3</sup> „Există două tulpini ale cunoaşterii omeneşti care provin poate dintr-o rădăcină comună, dar necunoscută nouă, anume sensibilitatea şi intelectul: prin cea dintâi obiectele ne sunt *date*, iar prin cel de-al doilea ele sunt *gândite*” (Immanuel Kant, *Critica raţiunii pure*, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1969, p. 61). „Chiar orbită – comentează Jean-Luc Marion – intuiţia rămâne donatoare (...). Intuiţia fără concept, deşi încă oarbă, totuşi deja dă materie unui obiect; (...). În regatul fenomenului, nu conceptul este rege, ci intuiţia: căci, înainte de şi pentru a vedea un obiect, trebuie mai întâi să i se dea apariţie; chiar dacă nu vede ceea ce dă, intuiţia dispune singură de privilegiul de a da” („Fenomenul saturat”, în Jean-Louis Chrétien, Michel Henry, Jean-Luc Marion, Paul Ricœur, *Fenomenologie şi teologie*, Ed. Polirom, Iaşi, 1996, p. 95).

<sup>4</sup> „Intuiţia „nu se exercită în mod original, fără nicio presupozitie, decât întrucât furnizează date originare”, dându-se în mod original (Jean-Luc Marion, *Fiind dat. O fenomenologie a donaţiei*, Ed. Deisis, Sibiu, 2003, p. 302).

<sup>5</sup> Emmanuel Lévinas, *Totalitate şi Infinit. Eseu despre exterioritate*, Ed. Polirom, Iaşi, 1999, p. 49.

punct care, în sufletul cititorului, este ca o proiecție a unei clipe corespunzătoare din sufletul creatorului. O revelație, o modificare mai mult sau mai puțin similară cu aceea trăită de noi cu prilejul lecturii a determinat și în sufletul poetului o intuiție selectivă a elementelor expresive la care a recurs”. Este calea pe care o arată relațiile dintre elementele semnificante și cele semnificate și care duce „spre momentul auroral în care o lume vagă, de gânduri, emoții, reminiscențe, aflată în sufletul poetului, s-a închegat ori s-a plăsmuit într-o făptură strălucitoare, exactă: poemul”.<sup>6</sup> Pe de altă parte, însă, în această accepțiune, „poemul e gata creat. Și acum, virtualitatea lui constă în putința de a produce în cititor o comoție printre elementele profunde ale conștiinței egală sau similară cu cea care a constituit punctul de pornire al creației”.<sup>7</sup>

Ce este acest *punct* de plecare al creației care reverberează – fluxionează – într-un punct echivalent aflat în sufletul cititorului? Să fie vorba de acel „punct de inserție” în spiritul artistului, de care vorbește Schleiermacher sau, înțeles în sens pouletian, ca origine definitorie ori trezire la sine a conștiinței intenționale? Mai degrabă – și mai mult – un punct originar ca centru înspre care opera (și nu autorul) tinde, „singurul unde se va putea împlini, în căutarea căruia ea se realizează și care, odată atins, o face imposibilă”, căci „opera se nimicește dacă ajunge la punctul ei originar”, fiind „pusă la încercare de propria-i imposibilitate”.<sup>8</sup> Ceea ce Blanchot numește „punct de plecare” către originea și incertitudinea operei este punctul profund obscur către care tinde privirea orfică, „apropierea de acel punct unde nimic nu începe”, unde opera este netematizabilă ca orizont al semnificării, un inevident transcendent oricărei teme, înaintea oricărei interpretări. Un punct ideal al adâncimii, „un spațiu unde nimic nu are încă propriu-zis un sens, către care totuși ceea ce are sens se întoarce ca înspre originea sa”.<sup>9</sup> Și atunci intuiția impresivă nu va întâlni niciodată intuiția expresivă decât în locul unui punct mereu mișcător, în contratimpul unei experiențe a diferenței. Nu identitate vom întâlni aici, confuzie de planuri, ci o „fuziune a orizonturilor” (H.-G. Gadamer), o „pre-mergere în posibilitate” (M. Heidegger), confruntare cu inexprimabilul pre-începutului care nu este doar al operei ci și al nostru.<sup>10</sup> Aici, în acest punct central, obiectul poemului este și obiectul lecturii, facultatea „poetică” fiind o calitate obligatorie și actului de a înțelege: „Obiectul poemului – spune Alonso – nu poate fi expresia realității imediate și superficiale, ci a realității iluminate de claritatea plină de fervoare a Poeziei: realitate profundă, ascunsă îndeobște în viață, neintuibilă decât prin intermediul facultății poetice și inexprimabilă”.<sup>11</sup> Profunzimea se disimulează în chiar semnificațiile și imaginile prin care ea apare, dar pentru a putea vorbi de apariție trebuie ca ceva să iasă din ascunsul inaparent, să dea de văzut și de înțeles, să ia cuvântul așa cum ar lua lumină. De aceea, „situarea în obiectul însuși printr-un efort al

<sup>6</sup> Apud Sorin Mărculescu, *op. cit.*, p. 40.

<sup>7</sup> *Ibidem*, p. 25.

<sup>8</sup> Maurice Blanchot, *Spațiul literar*, Ed. Univers, București, 1980, pp. 66, 69.

<sup>9</sup> *Ibidem*, p. 127.

<sup>10</sup> „Atunci când interpretul depășește ceea ce este nedumeritor într-un text și îl ajută astfel pe cititor să înțeleagă textul, propria sa retragere nu înseamnă dispariție în sens negativ, ci intervenția sa în comunicare în așa fel încât tensiunea dintre orizontul textului și orizontul cititorului să fie anulată – ceea ce eu am numit *contopirea orizonturilor*. Orizonturile separate, ca și punctele de vedere diferite, se dizolvă unele în altele. Înțelegerea unui text tinde, de aceea, să îl câștige pe cititor pentru ceea ce spune textul, care tocmai prin aceasta dispare el însuși” (Hans-Georg Gadamer, „Text și interpretare”, în *Adevăr și metodă*, Ed. Teora, București, 2001, p. 611).

<sup>11</sup> Apud Sorin Mărculescu, *op. cit.*, p. 24.

intuiției”<sup>12</sup> înseamnă coborâre în lumea poemului până în ne-locul unui semnificabil inaparent, care abia începe să se in-formeze, să-și creeze semnificantul pe măsura perspectivei pe care urmează să o deschidă. „Într-o asemenea perspectivă – remarcă S. Mărculescu – , marginalizările de circumstanță nu mai contează. Sălașul interior al operei, al faptei, e pretutindeni, ca și centrul pascalian”. Un centru ubicuu, pulsând difuz în carnea poemului, până în ultima nervură a imaginilor. Acum singurul lucru care contează este apariția acestei interiorități, straturile de sens prin care răzbate rostirea originară, imaginea pre-începutului care luminează mereu *înainte*.

Locul întâlnirii intuiției cu făptura strălucitoare a inaparentului nu deschide orizontul înțelegerii; se dă ca autodonatie a sensului în ipostaza pre-începutului posibil, așa cum ne este dat în *Eon spre sâmbure*<sup>13</sup>: „te voi întâlni în ultima / răsfrângere-n sine a golului / acolo unde solzii timpului / se dizolvă-n fântâni”. Dacă întâlnirea este cu adevărat o între-vedere, aceasta în dublul său sens: pe de o parte, reciproca oglindire – coprezență reflectată – a ceea ce prevestește semnificarea într-un semn de prezență și preînțelegerea saturată intuitiv; pe de altă parte, situarea intuiției într-un *înainte* de vedere îi dezvăluie locul privilegiat al revelatului, *între* inaparentul sensului nemanifestat și posibilul unei întrupări imaginale. Loc deschis și totuși gol, al răsfrângerii în sine a golului care nu are ce arăta decât vacuitatea plămuirii, sensul invers al dizolvării. Dar ce sens poate avea această frângere pe dos, răsfrângerea unui gol care se arată drept ultimul posibil? Și apoi, ceea ce se întoarce astfel și creează locul întâlnirii nu arată ceva în chiar miezul golului răsfrânt, acolo unde solzii timpului se dizolvă-n fântâni? Imaginea aceasta, apărută din gol, e forma pe care o ia ceea ce nu poate să apară decât autorevelându-se într-un *altul* propriu, pe care îl generează din sine: arătarea unui semn plin a cărui perspectivă aduce în înțelegere posibilul unei relaționări. Într-adevăr, semnificatul conținutului spiritual este inteligibil doar în forma internă a semnificantului prin care apare, în imaginea în care el se in-formează.<sup>14</sup> Putem „vedea” cum solzii timpului se dizolvă-n fântâni? Altfel spus, ne dă fenomenologia doar apariția ca atare, fără hermeneutica prin care, în chiar vizibilul apariției, să înțelegem ceea ce apare?<sup>15</sup> Dar ar avea vreun rost să înțelegem timpul întâlnirii într-un gol răsfrânt, cu prețul dizolvării întâlnirii înseși? Un răstimp al neînceputului al cărui conținut e gol, atunci „când nu știu dar fulgeră / totul și fețele tale / se aprind de înc-o lumină / mai veche”. Nu știm ce vedem, dar fulgeră totul.<sup>16</sup> Inteligibilul nu suferă aici nicio amputare; semnificatul nu e diminuat în preeminența sensibilului. Nu e destul că fulgeră totul, că fețele imaginii se aprind și luminează? Căci nimic nu fulgeră prin sine; totul străfulgeră în

<sup>12</sup> Henri Bergson, *Gândirea și mișcarea*, Ed. Polirom, Iași, 1995, p. 195.

<sup>13</sup> Vol. *Locul sâmburelui* (1973), în Sorin Mărculescu, *Carte singură*, Ed. Cartea Românească, București, 1982, p. 171.

<sup>14</sup> Într-o „rețea în mișcare de suprasemnificanți relaționali”, astfel încât, plămuirea odată încheiată, „Semnificatul s-ar întrupa în văzduhul vital turnat între zidurile isprăvite. Semnului i s-ar da astfel șansa de a respira” (Sorin Mărculescu, „În loc de prefață” la *Fluviul întâmplător*, Ed. Cartea Românească, București, 1985, p. 6).

<sup>15</sup> „Pe de o parte, hermeneutica se construiește pe baza fenomenologiei și păstrează astfel lucrul de care totuși se îndepărtează: fenomenologia rămâne presupuziția de nedepășit a hermeneuticii. Pe de altă parte, fenomenologia însăși nu se poate constitui fără o presupuziție hermeneutică” (Paul Ricœur, *Eseuri de hermeneutică*, Ed. Humanitas, București, 1995, p. 36).

<sup>16</sup> Necunoaștere revelatoare („ce multe țărâmurii nu te cunosc / ce multe ape nu te scaldă”), întrucât ea înseamnă o smulgere din cunoașterea exterioară, o descojire și o golire treptată a straturilor realului, până la ceea ce se dă ca de sine cunoaștere „a miezului din gol” (*Alegerea sâmburelui*, în Sorin Mărculescu, *Carte singură*, ed. cit., p. 172).

golul răsfrânt, într-o lumină mai veche decât golul. Încă o lumină – alta – peste cea pe care o arată imaginea; străluminată, aceasta nu dă numai de văzut ci și de înțeles în lumina care o premerge. Dar ceea ce apare se pune în vedere ca neînceput al vederii, ca pre-vedere în lumina care vine înaintea imaginii. Pentru ca ea să vină – în chiar veșnica ei prevenire – , timpul trebuie să se dizolve, să-și curme curgerea în fântânile în care el e nevăzut, stătător în sine. Se înfășoară în *ultima* răsfrângere a golului, acolo unde ne întâmpină „o abdicare cețoasă / a monadelor și-o pace contrasă”. Ultim în care se desfășoară lumina dintâi, căci în timpul contras, retras în nemanifestare, ceea ce apare și apariția ca atare arată sălașul atemporal al miezului inaparent, locul sâmburelui<sup>17</sup>: „tot mai aproape de tine tu altul / sub comuna coajă-a nopții-n micșorare”. Apropierea de acest loc e o înaintare către pretimpul identității originare, în vechimea altui nivel de realitate în care *tu* și *altul* coexistă în in-diferență. Aici posibilul e încă – dintotdeauna – același care presupune deja alteritatea. Altul nu e posibil decât în timp, în temporalitatea manifestării; el e însă *posibilul* atât timp cât stă în netimp, ca același-altul care se prevestește ca altul-același. Imaginea ființează în posibilul ivirii sale, apare și semnifică înainte de a fi. Dar în ceea ce apare și semnifică, a fi se pre-dă, precum timpul în pre-curgerea sa nevăzută sau miezul ce iradiază în carnea fructului.<sup>18</sup> Este locul vechii lumini, răzbătătoare prin timp și prin noaptea înțelegerii, imaginea stră-lucitoare a poemului nesfârșit, neînceput.

## Bibliografie

- Bergson, Henri, *Gândirea și mișcarea*, Ed. Polirom, Iași, 1995  
 Blanchot, Maurice, *Spațiul literar*, Ed. Univers, București, 1980  
 Chrétien, Jean-Louis, Michel, Henry, Marion, Jean-Luc, Ricœur, Paul, *Fenomenologie și teologie*, Ed. Polirom, Iași, 2003  
 Gadamer, Hans-Georg, *Adevăr și metodă*, Ed. Teora, București, 2001  
 Kant, Immanuel, *Critica rațiunii pure*, Ed. Științifică, București, 1969  
 Lévinas, Emmanuel, *Totalitate și Infinit. Eseu despre exterioritate*, Ed. Polirom, Iași, 1999  
 Mărculescu, Sorin, *Semne de carte*, Ed. Cartea Românească, București, 1988  
 Mărculescu, Sorin, *Carte singură*, Ed. Cartea Românească, București, 1982  
 Mărculescu, Sorin, *Fluviul întâmplător*, Ed. Cartea Românească, București, 1985  
 Marion, Jean-Luc, *Fiind dat. O fenomenologie a donației*, Ed. Deisis, Iași, 2003  
 Ricœur, Paul, *Eseuri de hermeneutică*, Ed. Humanitas, București, 1995

<sup>17</sup> Posibilul se contractă în punctul de plecare în care totul se resoarbe înainte de a începe: „mâinile / și trupul ți se topesc / în neînceperea ta”, „în frasinul nerăsărit / al arcului tău: / focul cât pumnul” (*Imnul 46*, în Sorin Mărculescu, *Fluviul întâmplător*, ed. cit., p. 11). Nu de o regresie spre neființă e vorba, ci de o înaintare intuitivă în arcuirea pe care se înscrie „săgeta luminii” ce își precede ținta.

<sup>18</sup> Ca „o lamură spre sâmbur înnoptată” (*Creșterea sărbătorilor*, VI, în Sorin Mărculescu, *Carte singură*, ed. cit., p. 160).